

รายงานผลการถอดบทเรียน
ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)
ปี ๒๕๖๓
อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์

จัดทำโดย
กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครสวรรค์
กรมส่งเสริมการเกษตร

ประเด็นการถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ปี ๒๕๖๓
จังหวัดนครสวรรค์

*****

๑. ข้อมูลพื้นฐานจุดดำเนินการถอดบทเรียน ศพก.อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์ (ศพก.หลัก)

ชื่อ - สกุลเกษตรกรต้นแบบ นายสุต ลำภา อายุ ๕๗ ปี
สถานที่ตั้ง ๔๒๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่เปิน อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์
เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๗ - ๘๔๐๙๓๒๘
สินค้าหลักของศพก. ข้าวปลอดภัยและการแปรรูปผลผลิตจากข้าว

จุดเริ่มต้นอาชีพเกษตรกร

“หนทางยอมพิสูจนน้ำ กาลเวลายอมพิสูจนคน” กว่า ๒๐ ปีแห่งช่วงชีวิตที่ผ่านร้อนผ่านหนาว ลองผิด ลองถูก เห็นดีเห็นชั่ว ทนทุกข์ อดทนต่อสู้ด้วยจิตวิญญาณมุ่งมั่นจนได้รับการยอมรับจากชุมชนและสังคมกว้างอย่างมากมาย เขาจึงได้ชื่อว่า “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

ย้อนหลังไปประมาณ ๒๐ ปี นายสุต ลำภา ในวัยหนุ่มฉกรรจ์หลังแต่งงานมีครอบครัวได้ตั้งความหวังที่จะสร้างเนื้อสร้างตัวสู่ความมั่นคงบนผืนดินมรดก ๕๕ ไร่ ด้วยการปลูกพืชไร่ (ข้าวโพด) ซึ่งบางปีฝนดี บางปีฝนแล้ง รายได้ไม่แน่นอน ขณะที่ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ค่าปุ๋ยเคมี ยาเคมี ราคาเพิ่มขึ้นแน่นอนทุกปี **ผลตอบแทน** แห่งความเหนื่อยยากคือ รายได้ไม่คุ้มทุน ต้องเป็นหนี้รายช้อนนอกระบบพอกพูนมากขึ้นทุกปี จนในที่สุดต้องขายที่ดิน ๒๐ ไร่ บ้าน ๑ หลังไปใช้หนี้ ก่อนที่จะถูกยึดผืนดินมรดกทั้งหมด

จากไร่นาสู่ ... ป่าคอนกรีต

หนทางชีวิตคนชนบทมีทางเลือกไม่มากนัก เขาตัดสินใจในเดินทางพร้อมภรรยาไปเสี่ยงโชคตายเอาดาบหน้า ด้วยการละทิ้งผืนไร่เข้ากรุงเทพเมืองหลวงไปรับจ้างเป็นกรรมกรก่อสร้าง ช่างปูน ช่างไม้ ฯลฯ ด้วยความเป็นคนอดออมกว่า ๒ ปี เขาสามารถเก็บเงินได้เป็นหมื่นบาทและเห็นว่ามีโอกาสฟื้นฟูชีวิตได้จึงได้ชวนพี่ - น้องอีก ๙ ชีวิตลงไปทำงานกรุงเทพฯ ด้วยกันทั้งหมด แต่อนิจจาเคราะห์หามยามช่วยค่าแรงที่สู้อุตสาหะทำงานมาหลายเดือนได้ถูกผู้ไม่หวังดีแอบอ้างเบิกไปใช้เกลี้ยง กว่าจรรู้ตัวก็หายเข้ากลีบเมฆไปแล้ว **ผลตอบแทน** ต้องนำเงินออมที่เก็บสะสมไว้มาเสาะเสาะค่าเช่าบ้าน/อาหารการกิน ฯลฯ จนสิ้นเนื้อประดาตัว ไม่มีแม้แต่ค่ารถเดินทางกลับบ้านไร่ ต้องจำนองที่ดินอีก ๑๕ ไร่ จ่ายค่ารถปลายทาง

ค้นพบความจริง ... เข้าใจปัญหา

นอนก่ายหน้าผากครุ่นคิดอยู่หลายเดือนเพื่อหาทางออกให้กับชีวิตตนเอง ในที่สุดได้มีโอกาสรับรู้เรื่องการทำการเกษตรแบบยั่งยืนและได้รับการชักชวนให้เข้าร่วมอบรมโครงการเกษตรกรช่างเผือก โดยองค์กรเอกชน (Save The Children) ได้ศึกษาดูงานการผลิตปุ๋ยชีวภาพ - น้ำไอโซนการจับจุลินทรีย์ท้องถิ่น ฯลฯ หลังการอบรมได้กลับมาเริ่มทดลองนำปุ๋ยชีวภาพที่ผลิตเองได้ใช้ในพื้นที่ ๑ ไร่ ผ่านไป ๑ ฤดูกาลผลิตพบว่าสภาพดินที่เคยแข็งเป็นดินดานมีความร่วนซุยขึ้นมากมีความชุ่มชื้นเพิ่มขึ้น สัตว์เล็กในดินเกิดขึ้นจึงเริ่มขยายพื้นที่ทดลองเป็น ๒-๓-๕ ไร่ ในช่วง ๓ ปี พบสิ่งมหัศจรรย์ที่เกิดกับดิน ผลผลิตก็เพิ่มขึ้น ต้นทุนน้อยลงจึงขยายพื้นที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพเต็มพื้นที่ทั้งหมด ๓๕ ไร่ โดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีเลย **ผลตอบแทน** ปีที่ ๑ ผลผลิตลดลง ปีที่ ๒-๓ ผลผลิตเพิ่มขึ้นต้นทุนลดลง ๕๐% กำไรเหลือมากขึ้น ทำให้สุขภาพจิตและสุขภาพกายดีขึ้น

๒. จุดเด่นของศพก.อำเภอแม่เป็น

เกษตรกรในพื้นที่อำเภอแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์ มีการปลูกพืชไร่เป็นส่วนใหญ่ มีการปลูกข้าวไว้กินเอง ที่เหลือจึงขาย และมีการเกษตรผสมผสานในพื้นที่เพิ่มรายได้ รวมทั้งในแต่ละหมู่บ้านมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสร้างวินัยในการออม ทำให้ ศพก.อำเภอแม่เป็น จึงเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ของเกษตรกรและประชาชนที่สนใจ ในด้านการเกษตรจากสถานที่จริงเรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบที่ทำอาชีพการเกษตรและประสบความสำเร็จ

ฐานเรียนรู้ จำนวน ๗ ฐาน ได้แก่

- ๑) ฐานเรียนรู้การทำปุ๋ย
- ๒) ฐานเรียนรู้การปรับปรุงบำรุงดิน
- ๓) ฐานเรียนรู้การแปรรูปสมุนไพร
- ๔) ฐานเรียนรู้การผลิตข้าว
- ๕) ฐานเรียนรู้การทำเกษตรผสมผสาน
- ๖) ฐานเรียนรู้การเพิ่มมูลค่าผลผลิต
- ๗) ฐานเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่ม

แปลงเรียนรู้ จำนวน ๓ แปลง ได้แก่

- ๑) แปลงเรียนรู้การปลูกสมุนไพร
- ๒) แปลงเรียนรู้การปลูกข้าว
- ๓) แปลงเรียนรู้การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

หลักสูตรการเรียนรู้ จำนวน 7 หลักสูตร ได้แก่

- ๑) หลักสูตรการเรียนรู้การทำปุ๋ย
- ๒) หลักสูตรการเรียนรู้การปรับปรุงบำรุงดิน
- ๓) หลักสูตรการเรียนรู้การแปรรูปสมุนไพร
- ๔) หลักสูตรเรียนรู้การผลิตข้าว
- ๕) หลักสูตรการเรียนรู้การทำเกษตรผสมผสาน
- ๖) หลักสูตรการเรียนรู้การเพิ่มมูลค่าผลผลิต
- ๗) หลักสูตรการเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่ม

องค์ความรู้เด่นของ ศพก.

การผลิตข้าวปลอดภัย การแปรรูปผลผลิตจากข้าว เกษตรผสมผสาน และการแปรรูปสมุนไพร

ความโดดเด่นของศพก.

- ๑) มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของชุมชน ทำให้สมาชิกและชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพอเพียง สามารถพึ่งพาตนเองได้
- ๒) มีกิจกรรมของศูนย์ที่หลากหลาย ครอบคลุมในกิจกรรมการเกษตรด้านต่างๆ
- ๓) มีเทคโนโลยีกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆของศูนย์ฯ สามารถเป็นแหล่งศึกษาดูงานได้
- ๔) มีบรรยากาศและภูมิทัศน์เหมาะสำหรับการเรียนรู้และเยี่ยมชมศูนย์ฯ

๓. วิธีการดำเนินงาน

การผลิตข้าวปลอดสารพิษ

การผลิตข้าวปลอดสารพิษเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เกิดขึ้นจากการนำของนายสุด ลำภา ที่ต้องการรักษาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไว้ และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาข้าวพื้นบ้าน นำผลผลิตที่ได้ไว้กินเองในครัวเรือน เหลือก็แปรรูปนำออกจำหน่าย เพราะข้าวที่ปลูกจะปลูกในรูปของเกษตรอินทรีย์ งดการใช้สารเคมี ลดต้นทุน เพราะศูนย์ฯมีการทำปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักสารไล่แมลงเอง บางปีผลผลิตต่อไร่ไม่ถึง ๕๐ ถัง เพราะยากต่อการควบคุมแมลงศัตรูพืช และอยู่ในเขตพื้นที่ต้นน้ำจึงเป็นเรื่องยากที่จะโดนสารเคมี โดยทางศูนย์ฯ จะรับซื้อผลผลิตข้าวในราคาประกัน เป็นการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น

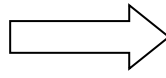
การแปรรูปผลผลิตจากข้าว

ในการผลิตข้าว ๑ ไร่ ได้ข้าวเปลือก ๗๐๐ กิโลกรัม ขายกิโลกรัมละ ๑๐ บาท เป็นเงิน ๗,๐๐๐ บาท ข้าวเปลือก ๑๐๐ กิโลกรัม กะเทาะแล้วได้ข้าวกล้อง ๖๕ กิโลกรัม ขายข้าวกล้องกิโลกรัมละ ๕๐ บาท เป็นเงิน ๓,๒๕๐ บาท ซึ่งคุณสุด ลำภา คิดว่าน่าจะจะมีการเพิ่มมูลค่าข้าวมากกว่าออกปรับกับได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพจึงได้มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่างๆมาถ่ายทอดให้ความรู้เกี่ยวกับการทำจมูกข้าวกล้องงอก สูตรการผลิตโลชั่น สบู่ ครีมอาบน้ำ ยาสระผม ครีมหาผิว ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้า OTOP จากกรมการพัฒนาชุมชน อย. จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข พร้อมทั้งมีห้องผลิตที่ได้มาตรฐานด้วย

โดยการผลิตสินค้าที่เกิดจากการแปรรูปผลผลิตจากข้าวนั้นคุณสุดและเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงได้รวมกันเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านเขาแหลม หมู่ ๗ จึงทำให้สามารถขายสินค้าได้มากขึ้น ตอบสนองได้ตามความต้องการของผู้บริโภคได้ นอกจากนี้ยังได้รับงบประมาณเครื่องซีลสุญญากาศ จากสำนักงานเกษตรจังหวัดนครสวรรค์ เครื่องบรรจุซอฟเจลน้ำมันรำข้าวและเครื่องหีบเย็นน้ำมันรำข้าวจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ จึงได้เกิดผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่คือ น้ำมันรำข้าว และ ซอฟเจลน้ำมันรำข้าว ซึ่งสามารถเพิ่มมูลค่าการผลิตข้าวให้สูงขึ้น

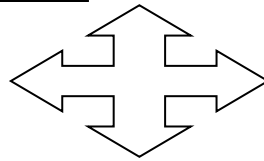

การแปรรูปผลผลิตข้าว เพื่อเพิ่มมูลค่า

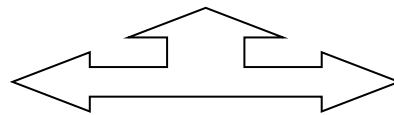

ต้นทุนการทำนา ๑ ไร่เป็นเงิน ๓,๐๑๐ บาท
๑ ไร่ได้ผลผลิต ๗๐๐ กิโลกรัม

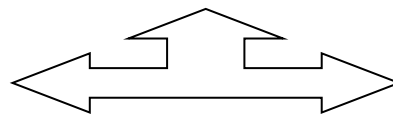
ขายข้าวได้กิโลกรัมละ ๕๐ บาท

ครีมอาบน้ำน่านมข้าว ๑๘๐ บาท โลชั่นบำรุงผิวน่านมข้าว ๑๘๐ บาท สบู่न่านมข้าว ๘๐ บาท

จมูกข้าวกล้องงอก ๕๐๐ กรัม ๒๕๐ บาท, ๑ กระปุก ๑๕๐ บาท, ๑ กล่องมี ๑๐ ซองๆละ ๑๕ กรัม กล่องละ ๒๕๐ บาท

น้ำมันรำข้าว ๕๐๐ บาท ซอฟเจลน้ำมันรำข้าว ขนาด ๖๐ เม็ด ๒๘๐ บาท, ขนาด ๑๐๐ เม็ด ๑,๒๐๐ บาท

๔. สรุปองค์ความรู้ที่ใช้

๔.๑ การผลิต

- การปรับปรุงบำรุงดิน โดยการใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ
- การกำจัดพันธุ์ปน
- การปฏิบัติตามหลักการผลิตข้าว GAP
- การตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว

๔.๒ การแปรรูป

- การแปรรูปผลผลิตจากข้าวในรูปแบบต่างๆ เพื่อเพิ่มมูลค่า

๔.๓ การตลาด

- การรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันจำหน่ายและกำหนดราคาสินค้า
- การผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค
- มีตลาดกลุ่มผู้รักสุขภาพให้ความสนใจผลิตภัณฑ์ ทำให้มีการจำหน่ายสินค้าอย่างต่อเนื่อง

๕. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๕.๑ เรียนรู้และพัฒนาตนเองสม่ำเสมอ เพื่อให้ตนเองและเกษตรกรในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๕.๒ มีการนำมโนทัศน์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของชุมชน ทำให้สมาชิกและชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพอเพียง สามารถพึ่งพาตนเองได้

๕.๓ การรวมกลุ่ม ร่วมมือร่วมแรงกัน เพื่อลดรายจ่าย สร้างรายได้ให้ชุมชน สร้างงาน สร้างเงิน สนับสนุนการเกิดอาชีพในชุมชน

๖. ปัญหา อุปสรรค และวิธีการแก้ไข

๖.๑ ปัญหาภัยแล้ง/ฝนทิ้งช่วง แก้ไขโดยวางแผนการเพาะปลูกข้าว จัดหาแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร

๖.๒ ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช แก้ไขโดยใช้สารชีวภัณฑ์ เพื่อป้องกันกำจัด และลดต้นทุนการผลิต

๗. ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม

๗.๑ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

- ลดรายจ่าย สร้างรายได้ให้ชุมชน สร้างงาน สร้างเงิน สนับสนุนการเกิดอาชีพในชุมชน
- มีการรวมกลุ่ม ร่วมมือร่วมแรงกัน เกิดความสามัคคีในชุมชน
- เกษตรกรในชุมชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น เนื่องจากการลดการใช้สารเคมี
- มีการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรของชุมชน จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ

๗.๒ ประโยชน์ที่เกิดกับภาคเกษตรในพื้นที่

- ลดการใช้สารเคมี ทำให้เกษตรกรเกิดการปรับเปลี่ยน ใช้สารชีวภัณฑ์และปุ๋ยอินทรีย์ สามารถลดต้นทุนการผลิตได้

- การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการแปรรูปผลผลิตข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น เครื่องบรรจุซอฟเจล น้ำมันรำข้าว และเครื่องหีบเย็นน้ำมันรำข้าว ฯลฯ

- เกิดจิตสำนึกการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมในชุมชน การดูแลสุขภาพของผู้บริโภค โดยผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตรปลอดภัยส่งตรงถึงผู้บริโภค

๘. การขยายผลสู่เกษตรกรอื่นๆ

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์ เป็นแหล่งศึกษา และเรียนรู้ของเกษตรกรและประชาชนที่สนใจในด้านการเกษตรจากสถานที่จริง เรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบที่ทำอาชีพ การเกษตรและประสบความสำเร็จ โดยมี นายสุด ลำภา เกษตรกรต้นแบบ ซึ่งประสบความสำเร็จด้านการปลูกข้าว ปลอดภัยและผลผลิตดี และการแปรรูปผลผลิตข้าว สามารถเป็นตัวอย่างและจุดเรียนรู้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเกษตรกรในชุมชนและบุคคลทั่วไป สามารถเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑) การทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ และการใช้ปุ๋ยตามค่าการวิเคราะห์ดิน ซึ่งประสบผลสำเร็จ สามารถลด ต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลผลิตผลิตต่อไร่ได้เป็นอย่างดี

๒) การปลูกสมุนไพร โดยทางกลุ่มได้ให้สมาชิกกลุ่มปลูกสมุนไพรเพื่อส่งจำหน่ายให้กับทางกลุ่ม เช่น ขมิ้นชัน ใบย่านาง อัญชัน มะหาด เป็นต้น เพื่อใช้ในการผลิตเวชสำอาง ทำสารไล่แมลงและสารกำจัดศัตรูพืช

๓) การผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายสินค้าต่างๆ เช่น ปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำยาอเนกประสงค์ ผลิตภัณฑ์ของใช้ในครัวเรือน เช่น แชมพูสระผม น้ำยาล้างจาน ผลิตภัณฑ์ดับกลิ่น สารไล่ยุงและแมลง เป็นต้น จำหน่ายให้กับหลายพื้นที่ทั้งในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ กรุงเทพมหานคร ลำปาง และสมุทรปราการ สร้างรายได้ เสริมให้กับสมาชิกศูนย์ได้ดี

๔) การปลูกข้าวปลอดภัย ซึ่งทางศูนย์ฯ ได้ให้สมาชิกและเครือข่ายปลูกข้าวปลอดภัย โดยรับซื้อ ต้นละ ๑๕,๐๐๐ บาท และนำมาสีเป็นข้าวสาร ณ โรงสีข้าวชุมชน จำหน่ายเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดภัยและ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวต่างๆ ซึ่งมีการกระจายผลิตภัณฑ์ไปอย่างกว้างขวางและเป็นที่ยึดใจในสังคมผู้บริโภคข้าว ปลอดภัยอย่างยิ่ง

๕) มีกิจกรรมของศูนย์ที่หลากหลาย ครอบคลุมในกิจกรรมการเกษตรด้านต่างๆ

๖) มีเทคโนโลยีกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆของศูนย์ฯ สามารถเป็นแหล่งศึกษาดูงานได้

รวมทั้ง มีการเชื่อมโยงศูนย์เครือข่าย ศพก. ได้แก่ ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน (ศดปช.) ศูนย์จัดการศัตรูพืช ชุมชน(ศจช.) วิชากิจชุมชนกลุ่มต่างๆ และกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ในพื้นที่อำเภอแม่เปิน ในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรต่างๆ โดยมีประธาน ศพก. คือ นายสุด ลำภา เป็นวิทยากรประจำ ศพก. ในการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรในชุมชนอย่างยั่งยืน

๙. สถานที่ถอดบทเรียน

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์

๑๐. ทีมงานผู้ถอดบทเรียน

นางสาวสุริตีภรณ์ คุ่มสมบัติ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครสวรรค์

นางสาวชมพู บุญรอดกลับ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สำนักงานเกษตรอำเภอแม่เปิน

๑๑. ผู้รับการถอดบทเรียน

นายสุด ลำภา ประธานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์

*****